Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 20ής Σεπτεμβρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρο 3, παράγραφος 1, και άρθρο 4, παράγραφος 2 – Εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών – Σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα – Συναλλαγματικός κίνδυνος τον οποίο φέρει εξ ολοκλήρου ο καταναλωτής – Σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων που απορρέουν από τη σύμβαση – Χρόνος εκτιμήσεως της υπάρξεως της ανισορροπίας – Εννοιολογικό περιεχόμενο των "διατυπωμένων κατά τρόπο σαφή και κατανοητό" ρητρών – Επίπεδο της ενημερώσεως που πρέπει να παρέχει η τράπεζα»

Στην υπόθεση C-186/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Curtea de Apel Oradea (εφετείο της Oradea, Ρουμανία) με απόφαση της 3ης Μαρτίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο την 1η Απριλίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ.

κατά

Banca Românească SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Ilešič, πρόεδρο τμήματος, A. Prechal (εισηγήτρια), A. Rosas, C. Toader και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: L. Carrasco Marco, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 9ης Φεβρουαρίου 2017,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους G. Piperea, A. Dimitriu, L. Hagiu και C. Șuhan, avocați,

– η Banca Românească SA, εκπροσωπούμενη από τους R. Radu Tureac, V. Rădoi και D. Nedea, avocați,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ρουμανική.

– η Ρουμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R.-H. Radu καθώς και από τις L. Lițu, M. Chicu και E. Gane,

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις C. Gheorghiu και G. Goddin, καθώς και από τον D. Roussanov,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 27ης Απριλίου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

2 Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Ruxandra Paula Andriciuc και 68 ακόμα προσώπων και, αφετέρου, της Banca Românească SA (στο εξής: τράπεζα), σχετικά με τον φερόμενο ως καταχρηστικό χαρακτήρα ρητρών συμβάσεων δανείου οι οποίες προέβλεπαν, μεταξύ άλλων, την εξόφληση του δανείου στο ίδιο ξένο νόμισμα με εκείνο στο οποίο συνομολογήθηκαν οι εν λόγω συμβάσεις.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 93/13 προβλέπει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία έχει αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή.

2. Οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα, ιδίως στον τομέα των μεταφορών, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.»

4 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»

5 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

6 Το άρθρο 5 της ίδιας αυτής οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. […]»

Το ρουμανικό δίκαιο

7 Το άρθρο 1578 του Cod Civil (αστικού κώδικα), ως είχε κατά την ημερομηνία συνάψεως των συμβάσεων, προέβλεπε τα εξής:

«Η υποχρέωση που απορρέει από τη λήψη χρηματικού δανείου περιορίζεται πάντοτε στο αριθμητικό ποσόν που ορίζεται στη σύμβαση.

Αν διαπιστωθεί αύξηση ή μείωση της αξίας του νομίσματος πριν από τη λήξη της προθεσμίας καταβολής, ο οφειλέτης υποχρεούται να εξοφλήσει το ποσό του δανείου και οφείλει να το πράξει μόνο στο νόμιμο κατά τον χρόνο της καταβολής νόμισμα.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, μεταξύ των ετών 2007 και 2008, οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίοι, κατά την επίδικη περίοδο, εισέπρατταν τα εισοδήματά τους σε ρουμανικά λέι (RON), συνήψαν με την τράπεζα συμβάσεις δανείου σε ελβετικό φράγκο (CHF) για την απόκτηση ακινήτων, την αναχρηματοδότηση άλλων δανείων ή την κάλυψη προσωπικών αναγκών.

9 Βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, εκάστης εκ των εν λόγω συμβάσεων, οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης υποχρεούντο να εξοφλούν τις μηνιαίες δόσεις του δανείου στο ίδιο νόμισμα με εκείνο στο οποίο είχαν συνομολογηθεί οι συμβάσεις, ήτοι σε ελβετικό φράγκο, με αποτέλεσμα να φέρουν οι ίδιοι εξ ολοκλήρου τον συναλλαγματικό κίνδυνο, ο οποίος συνεπάγεται αύξηση των μηνιαίων δόσεων σε περίπτωση υποχωρήσεως του ρουμανικού λέι έναντι του ελβετικού φράγκου. Επιπλέον, το άρθρο 9, παράγραφος 1, και το άρθρο 10, παράγραφος 3, σημείο 9, των εν λόγω συμβάσεων περιείχαν δύο ρήτρες οι οποίες επέτρεπαν στην τράπεζα, στην περίπτωση που οι μηνιαίες δόσεις καθίσταντο ληξιπρόθεσμες ή σε περίπτωση αθετήσεως από τον δανειολήπτη των υποχρεώσεων που απέρρεαν από τις εν λόγω συμβάσεις, να αφαιρεί το σχετικό ποσό από τον λογαριασμό του δανειολήπτη και, εν ανάγκη, να προβαίνει σε οποιαδήποτε μετατροπή των διαθέσιμων μετρητών στον λογαριασμό του στο νόμισμα της συμβάσεως, βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας που εφάρμοζε η τράπεζα την ημέρα της εν λόγω πράξεως. Κατ' εφαρμογήν των εν λόγω ρητρών, κάθε διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας επιβάρυνε αποκλειστικά τον δανειολήπτη.

10 Κατά τους ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης, η τράπεζα ήταν σε θέση να προβλέψει την εξέλιξη και τις διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ελβετικού φράγκου. Συναφώς, οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης προβάλλουν ότι ενημερώθηκαν ελλιπώς για τον συναλλαγματικό κίνδυνο καθόσον, αντιθέτως προς όσα ισχύουν για τα λοιπά ξένα νομίσματα τα οποία χρησιμεύουν ως νόμισμα αναφοράς για δάνεια, η τράπεζα δεν τους εξήγησε ότι το ελβετικό φράγκο παρουσίαζε σημαντικές διακυμάνσεις σε σχέση με το ρουμανικό λέι.

11 Γενικότερα, κατά τους ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης, η παρουσίαση έγινε κατά τρόπο μεροληπτικό, καθόσον υπερτονίστηκαν τα οφέλη αυτού του είδους προϊόντος και του χρησιμοποιούμενου νομίσματος, ενώ παράλληλα δεν επισημάνθηκαν οι δυνητικοί κίνδυνοι, καθώς και η πιθανότητα επελεύσεώς τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης προβάλλουν ότι, δεδομένου ότι δεν τους ενημέρωσε με διαφανή τρόπο για τις εν λόγω διακυμάνσεις, η τράπεζα ενήργησε κατά παράβαση των υποχρεώσεών της ενημερώσεως, προειδοποιήσεως και παροχής συμβουλών, καθώς και του καθήκοντός της να διατυπώνει συμβατικούς όρους κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, ώστε κάθε δανειολήπτης να δύναται να εκτιμήσει την έκταση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συναφθείσα σύμβαση.

12 Εκτιμώντας ότι οι ρήτρες που προέβλεπαν την εξόφληση των δανείων σε ελβετικό φράγκο, καθόσον επιρρίπτουν τον συναλλαγματικό κίνδυνο στους δανειολήπτες, είναι καταχρηστικές, οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης άσκησαν αγωγή ενώπιον του Tribunalul Bihor (πρωτοδικείο Bihor, Ρουμανία) ζητώντας από το εν λόγω δικαστήριο να κρίνει ότι οι εν λόγω ρήτρες είναι άκυρες, καθώς και να διατάξει την τράπεζα να καταρτίσει νέο χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής που να προβλέπει τη μετατροπή των δανείων σε ρουμανικά λέι, βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας που ίσχυε κατά τον χρόνο συνάψεως των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεων δανείου.

13 Με απόφαση της 30ής Απριλίου 2015, το Tribunalul Bihor (πρωτοδικείο Bihor) απέρριψε την αγωγή. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι η ρήτρα η οποία προέβλεπε την εξόφληση των δανείων στο ίδιο νόμισμα με εκείνο στο οποίο είχαν συνομολογηθεί οι σχετικές συμβάσεις δεν ήταν καταχρηστική.

14 Οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης άσκησαν έφεση κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Προβάλλουν ότι η σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων προκλήθηκε από την υποτίμηση του ρουμανικού λέι σε σχέση με το ελβετικό φράγκο, η οποία έλαβε χώρα μετά τη σύναψη των συμβάσεων, και ότι το Δικαστήριο ουδέποτε έχει κρίνει ζήτημα αυτής της φύσεως στις αποφάσεις του σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, όσον αφορά την έννοια της «σημαντικής ανισορροπίας».

15 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, εν προκειμένω, από τη χορήγηση των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης δανείων μέχρι σήμερα, η τιμή του ελβετικού φράγκου έχει αυξηθεί σημαντικά και ότι οι ενάγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης έχουν υποστεί τις συνέπειες αυτής της αυξήσεως. Επομένως, είναι αναγκαίο, κατά το εν λόγω δικαστήριο, να κριθεί εάν, στο πλαίσιο της υποχρεώσεως ενημερώσεως που υπείχε η τράπεζα κατά τον χρόνο συνάψεως των συμβάσεων δανείου, αυτή όφειλε να ενημερώσει τους πελάτες σχετικά με ενδεχόμενη μελλοντική αύξηση ή μείωση της τιμής του ελβετικού φράγκου και εάν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, προκειμένου να θεωρηθεί ότι είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, έπρεπε επίσης να αναφέρει όλες τις πιθανές συνέπειές της, όπως ο συναλλαγματικός κίνδυνος, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν το ποσόν το οποίο θα καλείτο να καταβάλει ο δανειολήπτης.

16 Επομένως, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι χρήζει διευκρινιστικής ερμηνείας το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, το οποίο εισάγει εξαίρεση στον μηχανισμό ελέγχου ουσίας των καταχρηστικών ρητρών που προβλέπεται στο πλαίσιο του συστήματος προστασίας των καταναλωτών που καθιερώνει η συγκεκριμένη οδηγία.

17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Curtea de Apel Oradea (εφετείο Oradea, Ρουμανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 την έννοια ότι η απορρέουσα από τη σύμβαση σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων πρέπει να αξιολογείται αποκλειστικώς με βάση τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως ή καλύπτει

επίσης την περίπτωση στην οποία, κατά τη διάρκεια συμβάσεως διαδοχικής εκτελέσεως, σημαντικές μεταβολές στη συναλλαγματική ισοτιμία έχουν καταστήσει τις υποχρεώσεις του καταναλωτή υπερβολικά επαχθείς συγκριτικά με τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως;

2) Έχει η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής διατυπώσεως συμβατικής ρήτρας, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, την έννοια ότι η εν λόγω συμβατική ρήτρα πρέπει να αναφέρει μόνον τους λόγους της προσθήκης της στη σύμβαση και τον μηχανισμό λειτουργίας της ή πρέπει επίσης να αναφέρει όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει για το ποσόν που καλείται να καταβάλει ο καταναλωτής, όπως τον συναλλαγματικό κίνδυνο, και, υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, δύναται να θεωρηθεί ότι η υποχρέωση ενημερώσεως του πελάτη κατά τον χρόνο χορηγήσεως του δανείου που υπέχει η τράπεζα αφορά αποκλειστικά τους όρους του δανείου, ήτοι τους τόκους, τις προμήθειες και τις εγγυήσεις που βαρύνουν τον δανειολήπτη, χωρίς να μπορεί να συμπεριληφθεί σε αυτήν την υποχρέωση η πιθανή ανατίμηση ή υποτίμηση ξένου νομίσματος;

3) Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, την έννοια ότι οι φράσεις "κύριο αντικείμενο της σύμβασης" και "το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου", καλύπτουν ρήτρα συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, η οποία δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και κατά την οποία το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων

18 Η τράπεζα αμφισβητεί το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων. Ειδικότερα, η τράπεζα υποστηρίζει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν έχει ανάγκη ερμηνείας των διατάξεων της οδηγίας 93/13 προκειμένου να επιλύσει τη διαφορά στην υπόθεση της κύριας δίκης και ότι, ούτως ή άλλως, υπάρχει ήδη σχετική νομολογία και επομένως η ερμηνεία των επίμαχων κανόνων δικαίου είναι ήδη σαφής. Επιπροσθέτως, η τράπεζα υποστηρίζει ότι τα ερωτήματα είναι διατυπωμένα κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίσουν, στην πραγματικότητα, την εξεύρεση ατομικής λύσεως, και έτσι να διευθετηθεί η συγκεκριμένη διαφορά της κύριας δίκης.

19 Συναφώς, υπενθυμίζεται εξαρχής ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η οποία στηρίζεται σε σαφή διαχωρισμό των καθηκόντων των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, η διαπίστωση και η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή, όπως και η ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού δικαίου. Ομοίως, εναπόκειται αποκλειστικώς στον εθνικό δικαστή, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υποθέσεως, αν τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι αναγκαία και λυσιτελή. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

20 Πράγματι, δεδομένου ότι η διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ συνιστά μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, τα ερωτήματα τα οποία αφορούν το δίκαιο της Ένωσης είναι κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από εθνικό δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ μόνον όταν, ιδίως, οι απαιτήσεις σχετικά με το περιεχόμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που προβλέπονται στο άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου δεν τηρούνται ή όταν είναι πρόδηλο ότι η ερμηνεία ή η εκτίμηση του κύρους του κανόνα του δικαίου της Ένωσης που ζητεί

το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως (απόφαση της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, σκέψη 50 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

21 Εν προκειμένω, αφενός, αρκεί η υπόμνηση ότι, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται νομολογία του Δικαστηρίου επιλύουσα το επίμαχο νομικό ζήτημα, τα εθνικά δικαστήρια διατηρούν πλήρως την ευχέρεια να υποβάλλουν αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο εάν το κρίνουν σκόπιμο, το δε γεγονός ότι οι διατάξεις των οποίων ζητείται η ερμηνεία έχουν ήδη ερμηνευθεί από το Δικαστήριο δεν το εμποδίζει να αποφανθεί εκ νέου (απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Torresi, C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:2088, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 Αφετέρου, μολονότι εναπόκειται αποκλειστικώς στο αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί επί του χαρακτηρισμού των φερομένων ως καταχρηστικών ρητρών βάσει των ειδικών περιστάσεων της εκάστοτε περιπτώσεως, εντούτοις το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να συναγάγει από τις διατάξεις της οδηγίας 93/13, εν προκειμένω από το άρθρο 4, παράγραφος 2, αυτής, τα κριτήρια που μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει το εθνικό δικαστήριο κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας με γνώμονα τις διατάξεις αυτές (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, σκέψη 48, και της 23ης Απριλίου 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, σκέψη 28).

23 Επομένως, η υποβληθείσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί του τρίτου ερωτήματος

24 Με το τρίτο του ερώτημα, το οποίο πρέπει να απαντηθεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι οι φράσεις «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» και «το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου» καλύπτουν ρήτρα συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, η οποία δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, και κατά την οποία το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα.

25 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι το γεγονός ότι, από τυπικής απόψεως, ένα εθνικό δικαστήριο διατύπωσε προδικαστικό ερώτημα αναφερόμενο αποκλειστικώς σε ορισμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που μπορεί να του είναι χρήσιμα για την εκδίκαση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ασχέτως του αν στα ερωτήματά του γίνεται μνεία αυτών των διατάξεων (αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, σκέψη 71, καθώς και απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2017, W και V, C-499/15, EU:C:2017:118, σκέψη 45).

26 Εν προκειμένω, στις γραπτές τους παρατηρήσεις, η Ρουμανική Κυβέρνηση και η τράπεζα προέβαλαν το ενδεχόμενο η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα απλώς και μόνο να απηχεί τη νομιναλιστική αρχή που προβλέπεται στο άρθρο 1578 του ρουμανικού αστικού κώδικα, με αποτέλεσμα, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, η εν λόγω ρήτρα να μην εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής.

27 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 εισάγει εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής αυτής, καταλαμβάνουσα τις ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, σκέψη 76, καθώς και, υπό αυτήν την έννοια, απόφαση της 21ης Μαρτίου 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, σκέψη 25).

28 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η εξαίρεση αυτή προϋποθέτει τη συνδρομή δύο προϋποθέσεων. Αφενός, η συμβατική ρήτρα πρέπει να απηχεί νομοθετική ή κανονιστική διάταξη και, αφετέρου, η διάταξη αυτή πρέπει να είναι αναγκαστικού δικαίου (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, σκέψη 78).

29 Συνεπώς, προκειμένου να διαπιστωθεί αν συμβατική ρήτρα εξαιρείται του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 93/13, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν η ρήτρα αυτή απηχεί τις διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της επιλογής των συμβαλλομένων μερών ή τις διατάξεις ενδοτικού δικαίου οι οποίες ως εκ τούτου εφαρμόζονται κατ' αρχήν, δηλαδή ελλείψει διαφορετικής σχετικής συμφωνίας τους (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 21ης Μαρτίου 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, σκέψη 26, και απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, σκέψη 79).

30 Εν προκειμένω, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 59 των προτάσεών του, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, την όλη οικονομία και τους όρους των οικείων συμβάσεων δανείου, καθώς και το νομικό και το πραγματικό πλαίσιο στο οποίο αυτές εντάσσονται, αν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, βάσει της οποίας το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα με εκείνο στο οποίο χορηγήθηκε, απηχεί διατάξεις αναγκαστικού δικαίου της εθνικής νομοθεσίας, υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13.

31 Προβαίνοντας στους ανωτέρω αναγκαίους ελέγχους, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη ότι, δεδομένου ιδίως του σκοπού της εν λόγω οδηγίας, ήτοι της προστασίας των καταναλωτών έναντι καταχρηστικών ρητρών τις οποίες οι επαγγελματίες περιλαμβάνουν σε καταναλωτικές συμβάσεις, η εξαίρεση του άρθρου 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας πρέπει να ερμηνεύεται στενώς (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, σκέψη 77).

32 Στην περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα δεν καλύπτεται από την ανωτέρω εξαίρεση, σε αυτό εναπόκειται και πάλι να εξετάσει εάν η ρήτρα αυτή εμπίπτει στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της σύμβασης» ή στην έννοια «το ανάλογο ή μη μεταξύ [της τιμής] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13.

33 Καίτοι αληθεύει, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, ότι ο έλεγχος αυτός επαφίεται αποκλειστικώς στο αιτούν δικαστήριο, ωστόσο στο Δικαστήριο εναπόκειται να συναγάγει από την προαναφερθείσα διάταξη τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμοστούν κατά τον έλεγχο αυτόν.

34 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 εισάγει εξαίρεση από τον μηχανισμό του επί της ουσίας ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών, όπως προβλέπεται στο πλαίσιο του συστήματος προστασίας των καταναλωτών που καθιερώνει η συγκεκριμένη οδηγία και ότι, ως εκ τούτου, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενώς (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 42, καθώς και απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, σκέψη 31). Επιπλέον, οι όροι «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» και «ανάλογο ή μη μεταξύ [του τιμήματος] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, πρέπει κατά κανόνα να ερμηνεύονται αυτοτελώς και ομοιόμορφα σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η διάταξη αυτή και του σκοπού ο οποίος επιδιώκεται με την οικεία νομοθεσία (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, σκέψη 50).

35 Όσον αφορά την κατηγορία των συμβατικών ρητρών οι οποίες εμπίπτουν στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της συμβάσεως», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι είναι εκείνες με τις οποίες καθορίζονται οι ουσιώδεις παροχές της οικείας συμβάσεως και οι οποίες, ως τέτοιες, χαρακτηρίζουν τη σύμβαση (αποφάσεις της 3ης Ιουνίου 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, σκέψη 34, και της 23ης Απριλίου 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, σκέψη 33).

36 Αντιθέτως, οι ρήτρες που έχουν παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με εκείνες που καθορίζουν την ίδια την ουσία της συμβατικής σχέσεως δεν είναι δυνατό να εμπίπτουν στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της συμβάσεως» κατά τη διάταξη αυτή (αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 50, και της 23ης Απριλίου 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, σκέψη 33).

37 Εν προκειμένω, από αρκετά στοιχεία της δικογραφίας φαίνεται να προκύπτει ότι ρήτρα όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία έχει τεθεί σε σύμβαση δανείου συνομολογηθείσα σε ξένο νόμισμα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, χωρίς να έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και βάσει της οποίας το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα, εμπίπτει στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της συμβάσεως», υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13.

38 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, με τη σύμβαση δανείου, ο δανειστής αναλαμβάνει κυρίως την υποχρέωση να θέσει στη διάθεση του οφειλέτη ορισμένο χρηματικό ποσό και ο οφειλέτης αναλαμβάνει κυρίως την υποχρέωση να εξοφλήσει, κατά κανόνα εντόκως, το ποσόν αυτό εντός των προβλεπομένων προθεσμιών. Ως εκ τούτου, οι βασικές παροχές μιας τέτοιας συμβάσεως αφορούν χρηματικό ποσόν το οποίο πρέπει να καθοριστεί σε σχέση με το νόμισμα στο οποίο προβλέπεται να γίνει η καταβολή και η εξόφλησή του. Επομένως, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 46 επ. των προτάσεών του, το γεγονός ότι ένα δάνειο πρέπει να εξοφληθεί σε συγκεκριμένο νόμισμα δεν αποτελεί, κατ' αρχήν, παρεπόμενο όρο καταβολής, αλλά αφορά καθεαυτή τη φύση της υποχρεώσεως του οφειλέτη, οπότε συνιστά ουσιώδες στοιχείο της συμβάσεως δανείου.

39 Αληθεύει, βεβαίως, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει, στη σκέψη 59 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), ότι οι όροι «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» καλύπτουν ρήτρα συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα και συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, βάσει της οποίας η τιμή πωλήσεως του ξένου νομίσματος εφαρμόζεται προς τον σκοπό του υπολογισμού των δόσεων αποπληρωμής του δανείου, μόνο σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι η εν λόγω ρήτρα ορίζει ουσιώδη παροχή της συμβάσεως αυτής και η οποία, ως τέτοια, χαρακτηρίζει τη σύμβαση.

40 Εντούτοις, όπως εξάλλου υπενθύμισε και το αιτούν δικαστήριο, ενώ στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), τα δάνεια, καίτοι συνομολογηθέντα σε ξένο νόμισμα, έπρεπε να εξοφληθούν σε εθνικό νόμισμα βάσει της τιμής πωλήσεως του εν λόγω νομίσματος που εφάρμοζε το συγκεκριμένο πιστωτικό ίδρυμα, στην υπόθεση της κύριας δίκης τα δάνεια πρέπει να εξοφληθούν στο ίδιο ξένο νόμισμα με εκείνο στο οποίο χορηγήθηκαν. Παράλληλα, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στη σκέψη 51 των προτάσεών του, οι συμβάσεις δανείου με ρήτρα ξένου νομίσματος δεν πρέπει να εξομοιώνονται προς τις συμβάσεις δανείου σε ξένο νόμισμα, όπως είναι οι εν προκειμένω επίμαχες.

41 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι ο όρος «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» κατά τη διάταξη αυτή καλύπτει συμβατική ρήτρα, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία ετέθη σε σύμβαση δανείου συνομολογηθείσα σε ξένο νόμισμα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, χωρίς να έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, και κατά την οποία το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα με εκείνο στο οποίο συνομολογήθηκε, δεδομένου ότι

η εν λόγω ρήτρα καθορίζει κύρια παροχή χαρακτηρίζουσα τη συγκεκριμένη σύμβαση. Κατά συνέπεια, η εν λόγω ρήτρα δεν μπορεί να θεωρηθεί καταχρηστική, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

42 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η απαίτηση μια συμβατική ρήτρα να διατυπώνεται κατά τρόπο σαφή και κατανοητό συνεπάγεται ότι η ρήτρα συμβάσεως δανείου βάσει της οποίας το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο ξένο νόμισμα με εκείνο στο οποίο συνομολογήθηκε πρέπει να αναφέρει μόνον τους λόγους της προσθήκης της στη σύμβαση και τον μηχανισμό λειτουργίας της ή ότι πρέπει επίσης να αναφέρει όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει για το ποσόν που καλείται να καταβάλει ο καταναλωτής, όπως για παράδειγμα τον συναλλαγματικό κίνδυνο, και εάν, υπό το πρίσμα της ίδιας οδηγίας, η υποχρέωση της τράπεζας να ενημερώνει τον πελάτη κατά τον χρόνο χορηγήσεως του δανείου αφορά αποκλειστικά τους όρους του δανείου, ήτοι τους τόκους, τις προμήθειες και τις εγγυήσεις που βαρύνουν τον δανειολήπτη, χωρίς να μπορεί να συμπεριληφθεί σε αυτήν την υποχρέωση η πιθανή ανατίμηση ή υποτίμηση ξένου νομίσματος.

43 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής διατυπώσεως εφαρμόζεται ακόμα κι όταν μια ρήτρα εμπίπτει στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της συμβάσεως» ή στην έννοια του «ανάλογου ή μη μεταξύ [του τιμήματος] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 68). Ειδικότερα, οι ρήτρες στις οποίες αναφέρεται η συγκεκριμένη διάταξη εξαιρούνται από τον έλεγχο της καταχρηστικότητας μόνον εφόσον το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο κρίνει, κατόπιν κατά περίπτωση εξετάσεως, ότι έχουν διατυπωθεί από τον επαγγελματία κατά τρόπο σαφή και κατανοητό (απόφαση της 3ης Ιουνίου 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, σκέψη 32).

44 Όσον αφορά την απορρέουσα εκ του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 απαίτηση περί διαφάνειας των συμβατικών ρητρών, το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει ότι η απαίτηση αυτή, η οποία υπενθυμίζεται και στο άρθρο 5 της ίδιας οδηγίας, δεν μπορεί να περιορίζεται απλώς στον κατανοητό χαρακτήρα τους από τυπικής και γραμματικής απόψεως αλλά ότι, αντιθέτως, δεδομένου ότι το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία 93/13 στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία όσον αφορά, μεταξύ άλλων, το επίπεδο πληροφορήσεως, η απαίτηση αυτή περί σαφούς και κατανοητής διατυπώσεως των συμβατικών ρητρών και ως εκ τούτου, περί διαφάνειας, την οποία τάσσει η ίδια οδηγία, πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικώς (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψεις 71 και 72, καθώς και της 9ης Ιουλίου 2015, Bucura, C-348/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:447, σκέψη 52).

45 Επομένως, η απαίτηση μια συμβατική ρήτρα να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό έχει την έννοια ότι επιτάσσει επίσης να εκτίθεται στη σύμβαση κατά τρόπο εναργή η συγκεκριμένη λειτουργία του μηχανισμού τον οποίο αφορά η οικεία ρήτρα, καθώς και, ενδεχομένως, η σχέση μεταξύ του μηχανισμού αυτού και εκείνου που προβλέπουν άλλες ρήτρες, έτσι ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να εκτιμήσει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις ως προς αυτόν οικονομικές συνέπειες (αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 75, καθώς και της 23ης Απριλίου 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, σκέψη 50).

46 Το ζήτημα αυτό πρέπει να εξετασθεί από το αιτούν δικαστήριο λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων, στα οποία συγκαταλέγονται η διαφήμιση και η πληροφόρηση που παρέχει ο δανειστής στο πλαίσιο της διαπραγματεύσεως συμβάσεως δανείου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, σκέψη 75).

47 Ειδικότερα, στον εθνικό δικαστή εναπόκειται, κατά την εξέταση του συνόλου των περιστάσεων σχετικά με τη σύναψη της συμβάσεως, να ελέγξει αν στην υπό κρίση υπόθεση ο καταναλωτής πληροφορήθηκε όλα τα στοιχεία που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την έκταση της δεσμεύσεως που αναλάμβανε, ώστε να μπορεί να υπολογίσει, μεταξύ άλλων, το συνολικό κόστος του δανείου του. Στην εκτίμηση αυτή κρίσιμα είναι, αφενός, το ζήτημα αν οι ρήτρες είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, ώστε να επιτρέπουν στον μέσο καταναλωτή, ήτοι τον καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, να υπολογίσει το κόστος αυτό και, αφετέρου, η έλλειψη αναφοράς, στη σύμβαση καταναλωτικής πίστεως, πληροφοριών που θεωρούνται ουσιώδεις βάσει του είδους των αγαθών ή των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της συμβάσεως (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2015, Bucura, C-348/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:447, σκέψη 66).

48 Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η πληροφόρηση, πριν από τη σύναψη συμβάσεως, σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της εν λόγω συνάψεως, είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τους καταναλωτές. Βάσει ακριβώς αυτής της πληροφορήσεως ο καταναλωτής αποφασίζει αν επιθυμεί να δεσμευθεί από τους όρους που έχει προδιατυπώσει ο επαγγελματίας (αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, σκέψη 44, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 50).

49 Εν προκειμένω, όσον αφορά δάνεια συνομολογηθέντα σε ξένο νόμισμα όπως τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης, πρέπει να υπογραμμισθεί, όπως υπενθύμισε εξάλλου και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου στη σύστασή του CERS/2011/1, της 21ης Σεπτεμβρίου 2011, σχετικά με τον δανεισμό σε ξένο νόμισμα (ΕΕ 2011, C 342, σ. 1), ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να παρέχουν στους δανειολήπτες επαρκή πληροφόρηση ώστε αυτοί να είναι σε θέση να λαμβάνουν συνετές και εμπεριστατωμένες αποφάσεις, ήτοι πληροφόρηση που πρέπει να περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον τις επιπτώσεις που θα είχε στις δόσεις του δανείου μια σοβαρή υποτίμηση του νόμιμου χρήματος του κράτους μέλους κατοικίας του δανειολήπτη και τυχόν αύξηση του επιτοκίου του ξένου νομίσματος (Σύσταση Α – Ενημέρωση των δανειοληπτών ως προς τους κινδύνους, σημείο 1).

50 Άρα, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 66 και 67 των προτάσεών του, αφενός, ο καταναλωτής πρέπει να ενημερωθεί με σαφήνεια για το ότι, συνάπτοντας σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα, εκτίθεται σε ορισμένο συναλλαγματικό κίνδυνο στον οποίο ενδέχεται να δυσκολευτεί να αντεπεξέλθει οικονομικά σε περίπτωση υποτιμήσεως του νομίσματος στο οποίο εισπράττει τα εισοδήματά του. Αφετέρου, ο επαγγελματίας, εν προκειμένω η τράπεζα, πρέπει να εκθέτει τις δυνητικές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τους κινδύνους που ενέχει η σύναψη δανείου σε ξένο νόμισμα, ιδίως στην περίπτωση που ο δανειολήπτης καταναλωτής δεν εισπράττει τα εισοδήματά του στο εν λόγω ξένο νόμισμα. Επομένως, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να διερευνήσει εάν ο επαγγελματίας παρέσχε στους καταναλωτές κάθε αναγκαία πληροφορία ώστε να έχουν τη δυνατότητα να αξιολογήσουν τις οικονομικές συνέπειες μιας ρήτρας, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, στις οικονομικές τους υποχρεώσεις.

51 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η απαίτηση μια συμβατική ρήτρα να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό επιτάσσει, στις περιπτώσεις συμβάσεων δανείου, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να παρέχουν στους δανειολήπτες επαρκή πληροφόρηση ώστε αυτοί να είναι σε θέση να λαμβάνουν συνετές και εμπεριστατωμένες αποφάσεις. Συναφώς, η απαίτηση αυτή συνεπάγεται ότι ρήτρα βάσει της οποίας η εξόφληση του δανείου πρέπει να γίνει στο ίδιο ξένο νόμισμα με εκείνο στο οποίο αυτό συνομολογήθηκε πρέπει να γίνεται κατανοητή από τον

καταναλωτή τόσο από τυπικής και γραμματικής απόψεως όσο και ως προς το συγκεκριμένο αποτέλεσμά της, υπό την έννοια ότι ο μέσος καταναλωτής, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και ενημερωμένος, δύναται όχι μόνο να γνωρίζει το ενδεχόμενο ανατιμήσεως ή υποτιμήσεως του ξένου νομίσματος στο οποίο έχει συναφθεί το δάνειο, αλλά επίσης να αξιολογεί τις δυνητικά σημαντικές οικονομικές συνέπειες μιας τέτοιας ρήτρας στις οικονομικές του υποχρεώσεις. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στους αναγκαίους σχετικούς ελέγχους.

Επί του πρώτου ερωτήματος

52 Με το πρώτο του ερώτημα, το οποίο πρέπει να απαντηθεί τελευταίο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν η σημαντική ανισορροπία που δημιουργεί μια καταχρηστική ρήτρα μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων που απορρέουν από τη σύμβαση, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, πρέπει να εξετάζεται αποκλειστικώς κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως αυτής.

53 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι, προκειμένου να κρίνει εάν μια συμβατική ρήτρα πρέπει να θεωρηθεί καταχρηστική, ο εθνικός δικαστής πρέπει να λάβει υπόψη, όπως προβλέπει το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13, τη φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της συμβάσεως και, με βάση «τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως», όλες τις περιστάσεις που αφορούν τη σύναψή της (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2015, Bucura, C-348/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:447, σκέψη 48 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

54 Επομένως, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 78, 80 και 82 των προτάσεών του, η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται με βάση τον χρόνο συνάψεως της επίμαχης συμβάσεως, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων τις οποίες μπορούσε να γνωρίζει ο επαγγελματίας κατά τον χρόνο αυτόν και οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν τη μεταγενέστερη εκτέλεση της εν λόγω συμβάσεως, δεδομένου ότι μια συμβατική ρήτρα μπορεί να ενέχει ανισορροπία μεταξύ των συμβαλλομένων η οποία εκδηλώνεται μόνον κατά την εκτέλεση της συμβάσεως.

55 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα, η οποία ετέθη σε συμβάσεις δανείου συνομολογηθείσες σε ξένο νόμισμα, προβλέπει ότι οι μηνιαίες δόσεις εξοφλήσεως του δανείου πρέπει να καταβάλλονται στο ίδιο νόμισμα. Τέτοια ρήτρα επιρρίπτει, σε περίπτωση υποτιμήσεως του εθνικού νομίσματος σε σχέση με αυτό το νόμισμα, τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον καταναλωτή.

56 Συναφώς, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να αξιολογήσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της υποθέσεως της κύριας δίκης και ιδίως λαμβανομένων υπόψη της εξειδικεύσεως και των γνώσεων του επαγγελματία, εν προκειμένω της τράπεζας, σχετικά με τις πιθανές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των εγγενών κινδύνων της συνομολογήσεως δανείου σε ξένο νόμισμα, πρώτον, την ενδεχόμενη μη συμμόρφωση με την απαίτηση περί καλής πίστης και δεύτερον, την ύπαρξη ενδεχόμενης σημαντικής ανισορροπίας, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

57 Ειδικότερα, προκειμένου να κριθεί εάν ρήτρα όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης δημιουργεί, παρά την απαίτηση περί καλής πίστης, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση, ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξακριβώσει αν ο επαγγελματίας, εφόσον συναλλασσόταν κατά τρόπο έντιμο και δίκαιο με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχόταν τέτοια ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγματεύσεως (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψεις 68 και 69).

58 Κατόπιν των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται με βάση τον χρόνο συνάψεως της επίμαχης συμβάσεως, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων τις οποίες μπορούσε να γνωρίζει ο επαγγελματίας κατά τον χρόνο αυτόν και οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν τη μεταγενέστερη εκτέλεση της εν λόγω συμβάσεως. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να αξιολογήσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της υποθέσεως της κύριας δίκης, και ιδίως λαμβανομένων υπόψη της εξειδικεύσεως και των γνώσεων του επαγγελματία, εν προκειμένω της τράπεζας, σχετικά με τις πιθανές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των εγγενών κινδύνων της συνομολογήσεως δανείου σε ξένο νόμισμα, την ύπαρξη ενδεχόμενης σημαντικής ανισορροπίας, υπό την έννοια της ανωτέρω διατάξεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

59 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι ο όρος «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» κατά τη διάταξη αυτή καλύπτει συμβατική ρήτρα, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία ετέθη σε σύμβαση δανείου συνομολογηθείσα σε ξένο νόμισμα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, χωρίς να έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, και κατά την οποία το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα με εκείνο στο οποίο συνομολογήθηκε, δεδομένου ότι η εν λόγω ρήτρα καθορίζει κύρια παροχή χαρακτηρίζουσα τη συγκεκριμένη σύμβαση. Κατά συνέπεια, η εν λόγω ρήτρα δεν μπορεί να θεωρηθεί καταχρηστική, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.

2) Το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η απαίτηση μια συμβατική ρήτρα να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό επιτάσσει, στις περιπτώσεις συμβάσεων δανείου, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να παρέχουν στους δανειολήπτες επαρκή πληροφόρηση ώστε αυτοί να είναι σε θέση να λαμβάνουν συνετές και εμπεριστατωμένες αποφάσεις. Συναφώς, η απαίτηση αυτή συνεπάγεται ότι ρήτρα βάσει της οποίας η εξόφληση του δανείου πρέπει να γίνει στο ίδιο ξένο νόμισμα με εκείνο στο οποίο αυτό συνομολογήθηκε πρέπει να γίνεται κατανοητή από τον καταναλωτή τόσο από τυπικής και γραμματικής απόψεως όσο και ως προς το συγκεκριμένο αποτέλεσμά της, υπό την έννοια ότι ο μέσος καταναλωτής, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και ενημερωμένος, δύναται όχι μόνο να γνωρίζει το ενδεχόμενο ανατιμήσεως ή υποτιμήσεως του ξένου νομίσματος στο οποίο έχει συναφθεί το δάνειο, αλλά επίσης να αξιολογεί τις δυνητικά σημαντικές οικονομικές συνέπειες μιας τέτοιας ρήτρας στις οικονομικές του υποχρεώσεις. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στους αναγκαίους σχετικούς ελέγχους.

3) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται με βάση τον χρόνο συνάψεως της επίμαχης συμβάσεως, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων τις οποίες μπορούσε να γνωρίζει ο επαγγελματίας κατά τον χρόνο αυτόν και οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν τη μεταγενέστερη εκτέλεση της εν λόγω συμβάσεως. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να αξιολογήσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των

περιστάσεων της υποθέσεως της κύριας δίκης, και ιδίως λαμβανομένων υπόψη της εξειδικεύσεως και των γνώσεων του επαγγελματία, εν προκειμένω της τράπεζας, σχετικά με τις πιθανές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των εγγενών κινδύνων της συνομολογήσεως δανείου σε ξένο νόμισμα, την ύπαρξη ενδεχόμενης σημαντικής ανισορροπίας, υπό την έννοια της ανωτέρω διατάξεως.

(υπογραφές)